

**Kommentarmaterial till
kunskapskraven i geografi**

Skolverket

Skolverket
Stockholm 2012
www.skolverket.se

ISBN: 978-91-7559-062-2

Innehåll

1. Inledning	4
Vad materialet är och inte är	4
Materialets disposition	5
2. Kunskapskrav uppbyggda med värdeord	6
Värdeorden	6
Sammanhanget bestämmer hur orden ska tolkas	7
Elevexemplen och hur de har tagits fram	7
3. Bedömning i årskurs 6	8
Att föra resonemang	8
Uppgiften som ligger till grund för elevexemplen	8
Bedömningsaspekter	9
Elevexempel och kommentarer	10
Att beskriva samband och använda begrepp	14
Uppgiften som ligger till grund för elevexemplen	14
Bedömningsaspekter	15
Elevexempel och kommentarer	15
4. Bedömning i årskurs 9	21
Att föra resonemang	21
Uppgiften som ligger till grund för elevexemplen	21
Bedömningsaspekter	22
Elevexempel och kommentarer	23
5. Avslutningsord	32

1. Inledning

Från och med höstterminen 2011 sätter lärare betyg med hjälp av de nya kunskapskraven i läroplanen.

Syftet med det här materialet är att ge lärare stöd i hur de kan resonera när de bedömer elevers kunskaper utifrån kunskapskraven. I materialet presenteras en mängd bedömningar som verksamma lärare har gjort av autentiska elevexempel. Bedömningen utgår från de så kallade *värdeorden*, det vill säga de fetmarkerade orden i kunskapskraven som anger nivåerna för de olika betygsstegen.

Det är nödvändigt att lärare identifierar vilka bedömningsaspekter som de utgår från för att kunna göra säkrare bedömningar, men också för att kunna diskutera elevprestationer på ett bra sätt. Det är också centralt för att lärare ska kunna beskriva för elever och vårdnadshavare på vilket sätt en elev kan förbättra sina prestationer.

Det är Skolverkets förhoppning att skriften ska kunna utgöra ett stöd för vidare diskussioner mellan kollegor. Läs den gärna tillsammans med ett annat stödmaterial från Skolverket, *Diskutera - kunskapskraven*. Det är ett material som vill inspirera lärare till att göra kollegiala bedömningar av elevernas arbeten.

VAD MATERIALET ÄR OCH INTE ÄR

Inledningsvis ska något sägas om materialets avgränsningar och varför de är gjorda.

Materialet ska:

- vara ett stöd i att tolka kunskapskraven
- underlätta för lärare att diskutera bedömningsfrågor
- underlätta kommunikationen med elever och vårdnadshavare om elevernas arbete.

Materialet ska däremot inte:

- ge en helhetsbild av kunskapskraven
- sätta kravnivåer och definiera betygsgränser på det sätt som till exempel ett nationellt prov gör.

Kommentarmaterial till kunskapskraven finns i ett urval av ämnen, och varje material behandlar delar av kunskapskraven. Dessa avgränsningar har gjorts av flera skäl. Det är inte meningsfullt att gå igenom samtliga värdeord i alla ämnen, eftersom det finns så pass stora likheter mellan hur nivåerna är uppbyggda. Likheterna gör att man ofta kan överföra resonemangen om värdeorden mellan olika ämnen, även om det också finns kännetecknen på kvalitet som till stor del beror på ämnet.

Skolverket vill inte heller ge intryck av att säkra och rättvisa bedömningar är beroende av att man först har brutit ned kunskapskraven på samma detaljerade sätt som i det här materialet. När man som lärare gör bedömningar av elevers arbete gör

man det ofta både utifrån en medveten analys av vilka bedömningsaspekter som kan vara relevanta, och samtidigt utifrån erfarenhetsbaserad kunskap om samma aspekter.

Med hjälp av det här materialet får lärare en möjlighet att utveckla en mer detaljerad och systematiserad förståelse av några av värdeorden i kunskapskraven. Därigenom är det Skolverkets förhoppning att det ska vara enklare att skaffa sig en överblick över kraven som helhet.

MATERIALETS DISPOSITION

Kommentarmaterialet består av fem kapitel som är upplagda på följande sätt.

- *Kapitel 1* beskriver syftet med materialet och några avgränsningar som har gjorts.
- *Kapitel 2* handlar om hur man kan förstå kunskapskraven. I kapitlet redogörs för vad som menas med värdeord i kunskapskraven och hur man som lärare kan tolka och förstå vad värdeorden innebär. Här finns också ett avsnitt om hur man kan överföra resonemangen i materialet till andra ämnen eller sammanhang.
- *Kapitel 3* beskriver hur lärare har bedömt autentiska elevarbeten i årskurs 6 med hjälp av kunskapskraven.
- *Kapitel 4* beskriver hur lärare har bedömt autentiska elevarbeten i årskurs 9 med hjälp av kunskapskraven.
- *Kapitel 5* avslutar materialet och ger tips på annat bedömningsstöd från Skolverket.

2. Kunskapskrav uppbyggda med värdeord

För att bättre förstå den kommande diskussionen om bedömning med hjälp av värdeord, behöver man först en snabb överblick över hur kunskapskraven är uppbyggda.

Bilden här nedanför illustrerar att kunskapskraven bygger på kursplanens olika delar.

I kursplanen för geografi finns fyra förmågor som eleverna ska ges förutsättningar att utveckla genom undervisningen. Förmågorna är skrivna i punktform längst ned i syftestexten:

- *analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen,*
- *utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen,*
- *göra geografiska analyser av omvärlden och värdera resultaten med hjälp av kartor och andra geografiska källor, teorier, metoder och tekniker, och*
- *värdera lösningar på olika miljö- och utvecklingsfrågor utifrån överväganden kring etik och hållbar utveckling.*

Dessa förmågor är desamma för alla årskurser och bygger tillsammans med det centrala innehållet upp kunskapskraven.

VÄRDEORDEN

I kunskapskraven används ett antal uttryck, så kallade värdeord, för att beskriva kunskapsnivåer för olika betygssteg. Exempel på sådana värdeord är **grundläggande** (E), **goda** (C) och **mycket goda** (A). I läroplanen är alla värdeord i kunskapskraven fetmarkerade för att skillnaderna mellan kunskapskraven ska bli tydliga.

Diskussionen om värdeord i den här skriften bygger vidare på Skolverkets kommentarmaterial till grundskolans kursplaner. Där förs en generell diskussion om hur man kan tolka några vanligt förekommande värdeord i kunskapskraven. Den diskussionen fördjupas och blir ämnesspecifik i det här materialet.

SAMMANHANGET BESTÄMMER HUR ORDEN SKA TOLKAS

I det här materialet diskuteras hur man kan tolka och förstå kunskapskraven. Vad innebär det till exempel att elevens resonemang är **enkla** eller **utvecklade**, och hur kan man urskilja och bedöma detta i en undervisningssituation?

Hur man tolkar ett värdeord måste nästan alltid avgöras av sammanhanget. Det här materialet lyfter fram hur några av orden kan tolkas och användas i en konkret bedömningsituation, till exempel hur en lärare använder ordet **enkla** när läraren bedömer en elevs resonemang om processer som formar och förändrar jordytan. Vid bedömningen av ett annat arbetsområde skulle läraren behöva tolka samma ord på ett annat sätt. Detta innebär att det ofta är svårt att slå fast en tolkning av ett enskilt värdeord en gång för alla. Vissa aspekter av värdeorden kan vara unika för ett visst ämne eller centralt innehåll, men det kan även finnas andra aspekter som är mer eller mindre desamma oavsett sammanhanget.

I det här materialet kommenteras de värdeord som används för att bedöma med vilken kvalitet eleverna för resonemang, använder begrepp och beskriver samband i ämnet geografi. Det är värdeord som förekommer på flera ställen i kunskapskraven i de samhällsorienterande ämnena, och kommentarerna kan därför bidra till förståelsen för kunskapskraven även i andra SO-ämnena.

ELEVEXEMPLEN OCH HUR DE HAR TAGITS FRAM

Skolverket har tillsammans med en grupp lärare konstruerat uppgifter som svarar mot utvalda delar av kunskapskraven i geografi. Elevernas svar har sedan använts för att identifiera vad man kan titta på för att bedöma kvaliteten i svaren.

I materialet redovisas inte exakt vilka uppgifter som har legat till grund för elevernas sambandsbeskrivningar och resonemang. Skälet till det är att materialet ska kunna ge vägledning för bedömningen även då resonemangen och beskrivningarna handlar om andra delar av det centrala innehållet.

3. Bedömning i årskurs 6

Det här kapitlet lyfter fram hur verksamma lärare har bedömt elevarbeten i ämnet geografi utifrån kunskapskraven för årskurs 6. I fokus står bedömning av hur eleverna resonerar om geografiska processer, samt hur väl eleverna beskriver samband och använder geografiska begrepp.

ATT FÖRA RESONEMANG OM GEOGRAFISKA PROCESSER

I det här kapitlet kommenteras en del av kunskapskraven som utgår från förmågan att *analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen* och förmågan att *utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen*.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6	Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 6	Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 6
Eleven har grundläggande kunskaper om natur- och kulturlandskap och visar det genom att föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om processer som formar och förändrar jordytan, samt vilka konsekvenser det kan få för människor och natur.	Eleven har goda kunskaper om natur- och kulturlandskap och visar det genom att föra utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om processer som formar och förändrar jordytan, samt vilka konsekvenser det kan få för människor och natur.	Eleven har mycket goda kunskaper om natur- och kulturlandskap och visar det genom att föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om processer som formar och förändrar jordytan, samt vilka konsekvenser det kan få för människor och natur.

Uppgifterna som ligger till grund för elevexemplen

Skolverket har i samarbete med en grupp lärare analyserat ett större antal elevarbeten och utifrån dessa identifierat ett antal möjliga bedömningsaspekter. Till grund för elevernas arbeten finns några uppgifter som från lite olika utgångspunkter handlar om geografiska processer. Uppgifterna speglar formuleringarna i den utvalda delen av kunskapskraven ovan, och behandlar detta centrala innehåll i årskurs 4–6:

- *Jordytan och på vilka sätt den formas och förändras av [människans markutnyttjande och] naturens egna processer, till exempel plattetektonik och erosion. Vilka konsekvenser detta får för människor och natur.*
- *De svenska, nordiska och övriga europeiska natur- och kulturlandskapen. Processen bakom [samt deras utmärkande drag och utbredning].*
- *Jordens naturresurser, till exempel vatten, [odlingsmark, skogar och fossila bränslen]. [Var på jorden olika resurser finns och] vad de används till. Vattnets betydelse, [dess fördelning och kretslopp].*
- *Centrala ord och begrepp som behövs för att kunna läsa, skriva och samtala om geografi.*

Bedömningsaspekter

Här beskrivs översiktligt ett antal möjliga bedömningsaspekter för kravdelen ovan. Det vill säga vad man som lärare kan titta på när man bedömer hur utvecklade och underbyggda resonemang eleven för. I nästa avsnitt konkretiseras bedömningsaspekterna ytterligare i mötet med verkliga elevexempel.

De här aspekterna har lärarna sett som möjliga utgångspunkter i bedömningen:

- **Innehållets bredd**

Bedömningsaspekten innehållsets bredd kan användas för att bedöma hur stor del av de faktauppgifter, orsaker och konsekvenser som är relevanta utifrån sammanhanget, som eleven tar upp i resonemanget. Bedömningen tar också hänsyn till hur centrala dessa är.

- **Processförklaring**

Bedömningsaspekten processförklaring används för att bedöma i vilken utsträckning eleverna ger detaljerade förklaringar i flera sammanhängande led för att underbygga resonemangen om processer som formar och förändrar jordytan.

- **Begreppsanvändning**

Bedömningen gäller i vilken omfattning och med vilken precision eleven använder geografiska begrepp i relevanta sammanhang.

Dessa bedömningsaspekter skiljer sig delvis från de aspekter som används i materialet när det gäller resonemang i årskurs 9. Där finns inte bedömningsaspekten processförklaring med, utan i stället aspekterna konkretisering och problematisering. Att bedömningsaspekterna skiljer sig åt beror främst på att de resonemang som ska föras enligt kunskapskraven i årskurs 6 och 9 handlar om olika saker. I andra sammanhang kan bedömningsaspekterna vara desamma i årskurs 6 och årskurs 9. Skolverket vill betona att dessa aspekter inte ska betraktas som absoluta, utan har formulerats utifrån en analys av de elevsvar som lärarna har haft tillgång till. I ett annat sammanhang kan andra aspekter vara mer relevanta.

Bedömningen av hur utvecklade och underbyggda resonemang eleven för utgår från dessa bedömningsaspekter. Men i en helhetsbedömning av elevens resonemang måste man väga samman de olika aspekterna och vikta dem mot varandra. Ett resonemang kan sammantaget bedömas vara **utvecklat** och **relativt väl** underbyggt genom att styrkan i någon av bedömningsaspekterna, till exempel innehållsets bredd, uppväger att resonemanget är **enkelt** och **till viss del** underbyggt utifrån en annan aspekt, till exempel begreppsanvändning. Det här materialet säger ingenting om hur man kan eller bör göra sådana sammanvägningar. Det går heller inga vattentäta skott mellan aspekterna, utan de tangerar ibland varandra, och en mening i en elevtext kan i enskilda fall bedömas utifrån flera bedömningsaspekter samtidigt.

Ele exempel och kommentarer

I det här avsnittet kommenteras tre bedömningsaspekter som konkretiserar den aktuella delen av kunskapskraven. Först behandlas olika nivåer inom bedömningsaspekten innehållets bredd. Därefter kommenteras på samma sätt de övriga bedömningsaspekterna. Utdrag ur autentiska ele exempel används för att illustrera de kännetecken på olika nivåer som beskrivs.

Innehållets bredd

Bedömningsaspekten innehållets bredd kan användas för att bedöma hur stor del av de faktauppgifter, orsaker och konsekvenser som är relevanta utifrån sammanhanget, som eleven tar upp i resonemanget. Bedömningen tar också hänsyn till hur centrala dessa är för resonemanget.

Kännetecken på enkla resonemang

De elevresonemang som lärarna bedömt är **enkla och till viss del** underbyggda kännetecknas ofta av att de tar upp ett fåtal av de orsaker, konsekvenser och fakta som är relevanta utifrån sammanhanget. I exemplet nedan resonerar en elev om vilka konsekvenser vulkanutbrott kan ha:

”När en vulkan exploderar så kommer det dödliga askmoln med och dödar de flesta som andas in det. Fast det är inte lavan som dödar, den förstör och röken och askan dödar.”

Eleven koncentrerar här resonemanget på de kortsiktiga riskerna för människor och skriver ingenting om konsekvenserna för naturen eller om mer långsiktiga effekter för vare sig människor eller natur.

Enkla och till viss del underbyggda resonemang kan också utmärkas av att de tar upp flera orsaker, konsekvenser eller andra faktauppgifter, men saknar de som är mest centrala för uppgiften. **Enkla och till viss del** underbyggda resonemang kan i stället ofta ge små saker en oproportionerligt stor betydelse. Den mest omtalade konsekvensen av utbrottet i Eyjafjallajökull år 2010 – inställda flygavgångar – kom av skäl som är lätta att förstå att få ett stort genomslag i de elevresonemang Skolverket samlade in under 2012.

Kännetecken på utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

De elevresonemang som lärarna bedömt är **utvecklade och relativt väl** underbyggda kännetecknas i allmänhet av att de tar upp flera av de fakta, orsaker eller konsekvenser som är relevanta i sammanhanget, och däribland några av de mest centrala. Här resonerar en elev om vattnets betydelse för människan:

”Vi behöver vatten för att kunna överleva och för att kunna få elektricitet. Vattnet behövs till att dricka, tvätta oss och transportera saker på havet. Vi behöver också vatten för att kunna koka mat.”

Här tar eleven upp flera av vattenresursernas användningsområden som är centrala för människan: vattenkraft, dricksvatten, hygien och transporter. Eleven lyfter också fram

vattnets i sammanhanget ganska perifera betydelse för att koka mat samtidigt som den centrala kopplingen mellan vatten och odling helt saknas. Därmed blir det oklart vad eleven egentligen syftar på när hon konstaterar att ”*vi behöver vatten för att kunna överleva*”.

Kännetecken på välutvecklade och väl underbyggda resonemang

I **välutvecklade och väl underbyggda resonemang** tar eleverna upp merparten av de orsaker, konsekvenser eller fakta som är relevanta i sammanhanget, och fokuserar på de som är mest centrala. Ett exempel kommer från ett vidare resonemang om vattnets kretslopp och handlar om hur människan använder vatten som naturresurs:

”Människan är mycket beroende av vattnet. Vi använder vatten flera gånger om dagen. Det finns mycket positivt med vattnet. Vatten är viktigt för att odla mat på åkrarna. Vi får dricksvatten, el och sen kan vi duscha, bada o.s.v. Från havet får vi skaldjur t.ex. krabbor, kräftor och räkor. / ... / Förr i tiden så transporterade vi stockar. Så havet och andra sjöar är ett bra transportmedel.”

I exemplet tar eleven upp att vattnet är betydelsefullt för människans produktion av livsmedel, vilket är centralt för vår överlevnad. Eleven skriver också att vi använder vattnet för att alstra elektricitet, som dricksvatten och för vår hygien. Eleven tar även upp vattnets betydelse som transportled och visar en medvetenhet om att detta var särskilt centralt förr i tiden. Eleven visar också att vattnet är hemvist för andra naturresurser som skaldjur. Svaret visar alltså på en stor innehållslig bredd eftersom det tar upp vattnet som en naturresurs ur flertalet relevanta aspekter.

Processförklaring

Bedömningsaspekten processförklaring används för att bedöma i vilken utsträckning eleverna ger detaljerade förklaringar i flera sammanhängande led för att underbygga resonemangen om processer som formar och förändrar jordytan.

Kännetecken på enkla och till viss del underbyggda resonemang

Enkla och till viss del underbyggda resonemang kännetecknas av att resonemangen i huvudsak förs i enstaka förklaringsled utan detaljer som förklarar processen. Vanligast är svagt underbyggda förklaringar i stil med att ”a leder till b”. Inte sällan krävs det att läsaren själv måste knyta ihop konstateranden som staplats på varandra för att resonemanget ska gå ihop. Ett exempel på ett **enkelt och till viss del underbyggt resonemang** inom den här aspekten kan illustreras av en förklaring till hur vulkaner bildas:

”Vulkan är ett ställe där det sprutar ut magma från jorden. De uppstår vid plattgränserna när plattorna rör sig.”

Resonemanget utförs i ett enstaka förklaringsled: vulkaner sprutar ut magma vid plattgränserna för att jordplattorna rör sig. Förklaringar i flera led och med större detaljrikedom saknas och det gör att resonemanget framstår som ofullständigt. Framför allt saknas beskrivningar av på vilka sätt jordplattornas rörelser kan orsaka vulkanisk aktivitet, genom att plattorna glider isär, kolliderar eller rör sig över så kallade heta fläckar.

Kännetecken på utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

Ett **utvecklat och relativt väl** underbyggt resonemang innehåller emellanåt förklaringar i flera sammanhängande led. De har ofta karaktären av att ”a leder till b som leder vidare till c”. Kopplingarna mellan resonemangets olika delar är i större utsträckning tydligt uttalade, och det krävs därför inte att läsaren själv binder ihop delarna i resonemanget för att helheten ska framträda. Det ingår ibland relevanta detaljer som bidrar till att underbygga och fördjupa resonemanget. I ett resonemang om rullstensåsar skriver en elev:

”I rullstensåsar är stenarna fördelade med störst längst ner och med grus och sand högst upp. Rullstensåsarna bildas när stora isar smälter, då blir det stora floder av smältvatten. Med smältvattnet kommer små och stora stenar som har varit infrusna i isen”

I det här exemplet finns en längre förklaringskedja där delar av processen beskrivs tydligt med betydelsefulla detaljer. Eleven förklarar i flera led det faktum att rullstensåsar bildades när isarna smälte – då uppstod det stora floder – dessa vattenmassor förde med sig stenar som varit infrusna i isen. Resonemanget saknar däremot förklarande led kring andra delar av processen, till exempel varför stenar vid avsmältningen sorterades efter storlek.

Kännetecken på välutvecklade och väl underbyggda resonemang

Välutvecklade och väl underbyggda resonemang kännetecknas ofta av långa förklaringskedjor i flera sammanhängande led. De kan ha karaktären av att ”a leder till b som leder vidare till c och d”. Resonemangen underbyggs och fördjupas ofta av mer detaljerade samband och de kräver inte att läsaren själv binder ihop delarna för att helheten ska framträda. Ett resonemang om rullstensåsar får illustrera detta:

”Rullstensåsar bildades för många tusen år sedan. Det var när inlandsisen smälte och det blev stora floder av smältvatten. Vattnet tog med sig grus och stenar som virvlade runt och nöttes släta och runda. När till slut allting hade smält så la sig först dem största stenarna längst nere sen blev det mindre stenar på toppen. De tyngsta stenarna sjunker till botten snabbare än de små stenarna och hamnar därför längst ner. Sen när allt vatten försvunnit så finns bara stenarna kvar. Människan använder rullstensåsar för att få tag på sten, då är det användbart att stenarna är sorterade i storleksordning. Det gör det lättare och billigare om man behöver stenar för att till exempel bygga saker.”

Resonemanget ovan förs kontinuerligt i flera förklarande led: smältvatten från isen innehåller osorterade stenar – de stora stenarna sjunker först – sortering uppstår – det kan människan dra nytta av därför att ... Elevens resonemang innehåller också relevanta detaljer som bidrar till att underbygga och förtydliga förklaringarna. En detalj som att rullstensåsarnas användbarhet för människan är kopplad till kostnaden för att hantera sten är betydelsefull, för att den visar att eleven förstår varför den naturliga sorteringen utifrån partikelstorlek är användbar.

Begreppsanvändning

Bedömningen gäller i vilken omfattning och med vilken precision eleven använder geografiska begrepp i relevanta sammanhang.

Kännetecken på enkla och till viss del underbyggda resonemang

Enkla och till viss del underbyggda resonemang kännetecknas i större utsträckning än mer utvecklade resonemang av ett vardagsspråk. Ämnesspecifika begrepp förekommer, men inte så ofta. **Enkla och till viss del** underbyggda resonemang kan också ibland kännas igen på att ämnesspecifika begrepp används på ett oprecist sätt, eller i sammanhang som inte är helt relevanta. I exemplet nedan resonerar eleven om vattnets betydelse för människan.

”Vatten är jätteviktigt för oss människor. Vi skulle inte klara oss utan vatten. Vi får också el av vatten. Det är bra för vattenkraftverken men det är inte så bra att vi bygger ut floder och tar bort träd. Det är ganska billigt med vattenkraft och det är ju bra.”

Eleven använder endast ett relevant ämnesspecifikt begrepp i ett relevant sammanhang: vattenkraft. Det finns också ämnesspecifika begrepp som eleven hade kunnat använda om man ser till resonemangets innehåll. Energi är ett begrepp som eleven kunde ha använt i samband med vattenkraft och produktion av el. Ett annat ämnesspecifikt begrepp som eleven hade kunnat använda är förnybar/icke förnybar resurs.

Kännetecken på utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

I **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang används ett ämnesspecifikt språk i större utsträckning än i enkla resonemang. Eleven använder relativt många ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang. Även i **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang kan det dock emellanåt förekomma att åtskillnaden mellan närliggande begrepp är oklar eller att enstaka begrepp används felaktigt.

”En vulkan blir till när magma, smälta bergarter, kommer upp ur jordens inre. När magman kommer upp ifrån vulkanen kallas det lava. Sen stelnar det av vattnet eller luften. Så bildas nya bergarter. Vulkaner är vanligast vid kusterna.”

Eleven gör här en poäng av att skilja mellan de närliggande begreppen magma och lava och visar därmed prov på god precision i begreppsanvändningen. Även bergart används som ett begrepp då eleven förklarar att de kan skapas genom vulkanisk aktivitet. Samtidigt använder eleven inte begreppet jordplattor (eller tektoniska plattor) som är relevant i sammanhanget, utan skriver i stället om kuster.

Kännetecken på välutvecklade och väl underbyggda resonemang

I ett **välutvecklat och väl** underbyggt resonemang används i stor utsträckning ett ämnesspråk. Eleven använder flera ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang och visar god precision i begreppsanvändningen genom att klart skilja mellan närliggande begrepp. Exemplet nedan är ett resonemang om konsekvenserna av ett vulkanutbrott för människa och natur.

”Vulkaner släpper ut aska när de har ett utbrott. I askan och röken finns koldioxid. Vi människor behöver koldioxid på vår jord men bara i en viss mängd. Vulkaner kan släppa ut väldigt mycket koldioxid. För mycket koldioxid gör så att isen smälter och öknen blir större. Askan åker upp i luften så högt att flygplan inte kan flyga om det finns för mycket aska i luften. Askan förändrar också klimatet. Om askan blir för tjock når solens strålar inte ner till marken. Ett vulkanutbrott är uppbyggande när lavan stelnar och bygger på vulkanen och marken runt omkring.”

I exemplet ovan används ett flertal ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang, till exempel koldioxid, öknen, klimat, uppbyggande och lava. I relation till innehållet och omfattningen av resonemanget saknas inte något ämnesspecifikt begrepp. Inte heller använder eleven vardagsbegrepp där det finns adekvata ämnesspecifika begrepp att tillgå. Ett annat exempel på ett resonemang med god begreppsanvändning är följande:

”Vatten är vår viktigaste resurs. Om inte sötvatten fanns så skulle alla djur och människor dö ut. Vi kan utvinna energi med vatten som i vattenkraft när vattnet forsar och bildar rörelseenergi. Vatten är en förnybar resurs.”

Eleven använder flera begrepp i relevanta sammanhang (sötvatten, resurs, energi, vattenkraft, rörelseenergi och förnybar resurs).

ATT BESKRIVA SAMBAND OCH ANVÄNDA BEGREPP

I det här kapitlet kommenteras en del av kunskapskraven som utgår från förmågan att *analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen* och förmågan att *utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen*.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6	Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 6	Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 6
I resonemangen beskriver eleven enkla samband mellan natur- och kulturlandskap, naturresurser och hur befolkningen är fördelad. Eleven kan även använda geografiska begrepp på ett ihuvudsak fungerande sätt.	I resonemangen beskriver eleven förhållandevis komplexa samband mellan natur- och kulturlandskap, naturresurser och hur befolkningen är fördelad. Eleven kan även använda geografiska begrepp på ett relativt väl fungerande sätt.	I resonemangen beskriver eleven komplexa samband mellan natur- och kulturlandskap, naturresurser och hur befolkningen är fördelad. Eleven kan även använda geografiska begrepp på ett väl fungerande sätt.

Uppgifterna som ligger till grund för elevexemplen

Skolverket har i samarbete med en grupp lärare analyserat ett större antal elevarbeten och utifrån dessa identifierat ett antal möjliga bedömningsaspekter. Till grund för elevernas arbeten finns några uppgifter som från lite olika utgångspunkter handlar om orsaker till befolkningsfördelning. Uppgifterna speglar formuleringarna i den utvalda delen av kunskapskraven ovan, och behandlar detta centrala innehåll i årskurs 4–6:

- *Fördelningen av Sveriges, Nordens och övriga Europas befolkning samt orsaker till fördelningen och konsekvenser av denna.*
- *Centrala ord och begrepp som behövs för att kunna läsa, skriva och samtala om geografi.*

Bedömningsaspekter

- **Sambandens bredd**

Bedömningsaspekten sambandens bredd kan användas för att bedöma hur många samband eleven beskriver som är relevanta för att förklara befolkningsfördelning, och hur centrala de sambanden är.

- **Sambandens art**

Bedömningsaspekten sambandens art används för att bedöma hur många led elevernas sambandskedjor består av. Sambandens art handlar också om i vilken utsträckning eleverna beskriver så kallade icke-linjära samband, det vill säga samband som inte omedelbart följer på varandra.

- **Begreppsanvändning**

Bedömningen gäller i vilken omfattning och med vilken precision eleven använder relevanta geografiska begrepp.

Elevexempel och kommentarer

I det här avsnittet kommenteras tre bedömningsaspekter som konkretiserar den aktuella delen av kunskapskraven. Först behandlas olika nivåer inom bedömningsaspekten sambandens bredd. Därefter kommenteras på samma sätt de övriga bedömningsaspekterna. Utdrag ur autentiska elevexempel används för att illustrera de kännetecken som beskrivs.

Sambandens bredd

Bedömningsaspekten sambandens bredd kan användas för att bedöma hur många samband eleven beskriver som är relevanta för att förklara befolkningsfördelning, och hur centrala de sambanden är.

Kännetecken på enkla samband

De sambandsbeskrivningar som bedömts som **enkla** har i regel en begränsad bredd. De beskriver oftast bara ett fåtal av de samband som är relevanta i förhållande till uppgiften. Inte sällan saknas något eller några av de mest centrala sambanden, och ibland har eleven i stället valt att fästa en oproportionerligt stor vikt vid något som är mindre viktigt i sammanhanget.

I ett resonemang om varför Ruhrområdet i Tyskland är tätbefolkat beskriver eleven följande samband:

”Ruhrområdet i Tyskland är ett riktigt tätbefolkat område med många städer och industrier. Man har tillgång till vatten och resten av landet eftersom floden Ruhr

sträcker sig genom hela landet och till och med ut till några av grannländerna. Det rinner också en kanal hela vägen till Berlin. Eftersom man har så stor tillgång till omvärlden så har man sett det här området som nästan perfekt att placera de stora industrierna i. Med industrierna kommer jobben och med jobb kommer befolkning. Därför är det ett tätbefolkat område.”

Antalet relevanta samband som förklarar varför Ruhrområdet är tätbefolkat är relativt få. Elevens förklaring till varför Ruhrområdet är så tätbefolkat handlar endast om tillgången till vattentransporter. Andra samband som eleven hade kunnat redogöra för är tillgången till naturresurser som stenkol för att förklara industriernas läge och därmed också den goda tillgången till arbete och utbildning samt närheten till ett stort utbud av service, tjänster och kultur.

Det är dock värt att notera att eleven beskriver en lång och mycket tydlig sambandskedja mellan tillgången till vattentransporter, industri, arbetstillfällen och befolkningstäthet, vilket måste räknas eleven tillgodo inom bedömningsaspekten sambandens art.

Kännetecken på förhållandevis komplexa samband

Förhållandevis komplexa sambandsbeskrivningar kännetecknas i allmänhet av att de tar upp flera av de samband som är relevanta i förhållande till uppgiften, och däribland några av de mest centrala. Som förklaring till varför Mälardalen är tätbefolkad resonerar en elev så här:

”Mälardalen är ett ganska tätbefolkat område, där ser du att det finns massor av industrier och mycket jobb. En anledning till detta är den lätta vägen med båt på Mälaren och Östersjön som gör det lätt att exportera och importera med hela norra Europa. En annan anledning är det inte för kalla klimatet. I Mälardalen finns bra kommunikationer som Arlanda för flyg, Roslagsbanan för tåg och t-bana. Det finns också många universitet i Mälardalen och folk vill utbilda sig.”

I resonemanget visar eleven en ganska stor bredd genom att lyfta fram flera relevanta samband, till exempel att befolkningstätheten påverkas av saker som tillgång till arbete, industri, utbildning, vattentransporter och andra kommunikationer. Eleven nämner också klimatets betydelse. Däremot utelämnas det mycket centrala sambandet mellan befolkningstäthet och tillgången till odlingsmark. Därmed blir också sambanden mellan det förflutna och nutiden oklara. För Mälardalen liksom många andra tätbefolkade regioner går det inte att fullt ut förklara den stora befolkningen enbart utifrån förhållanden i nuet.

Kännetecken på komplexa samband

Komplexa samband har en stor bredd. Merparten av de samband som är relevanta i förhållande till uppgiften lyfts fram. Det krävs också av komplexa sambandsbeskrivningar att de mest centrala sambanden beskrivs. En elev beskriver orsakerna till den höga befolkningstätheten i Mälardalen på följande sätt:

”Jämfört med Norrlands inland är Mälardalen mycket mer utvecklat. Det finns många stora städer bland annat Stockholm. Det är bra kommunikationer, många vägar, järnvägar, bussar med mera. Sverige största flygplats, Arlanda, ligger också i Mälardalen. Det är bördig jord på vissa ställen som folk var beroende av förr i tiden när de flesta var bönder och det finns flera naturresurser. Mälardalen ligger runt sjön Mälaren. Det gör det lättare med handeln, export och import. Mälardalen har kust mot Östersjön vilket också är en fördel för handeln. Området har ganska bra klimat på grund av Östersjön. Mälardalen har bra utbildning och flera arbeten. Flera ungdomar flyttar till exempel till Uppsala för där finns ett stort universitet. Det finns många arbeten och flera sjukhus. Allt började förr när Stockholm blev Sveriges huvudstad. Folk flyttade dit eftersom man ville bo i stora städer. Sedan började man utveckla området och det blev flera arbeten.”

Elevens sambandsbeskrivningar har bedömts ha en stor bredd. Merparten av alla relevanta orsaker till områdets befolkningstäthet tas upp. Eleven lyfter fram följande förklaringar till att Mälardalen är en region med hög befolkningstäthet:

- närhet till goda kommunikationer
- bördig jord (med ett historiskt perspektiv)
- närhet till naturresurser
- att det finns en kuststräcka i området vilket gynnar handel och transport
- klimat
- tillgång till utbildning
- tillgång till arbete.

Sambandens art

Kännetecknen på enkla samband

Enkla samband kännetecknas av att sambanden är linjära och att sambandskedjorna är mycket korta. Vanligast är att sambanden helt enkelt beskrivs som att ”a leder till b”. Inte sällan krävs det att läsaren själv binder ihop konstateranden som staplas på varandra för att sambanden ska framträda. Eleverna hoppar ofta över mer detaljerade samband, och beskrivningarna blir därför övergripande och abstrakta. Här resonerar en elev om orsakerna till Mälardalens höga befolkningstäthet:

”I Mälardalen är det mycket tätbefolkat, det beror på att det ligger nära vatten. Det finns också många företag och skolor.”

Här anger eleven några orsaker, dock utan att förklara sambanden närmare. Vad är det till exempel som gör att närheten till vatten ger förutsättningar för en stor befolkning?

Kännetecken på förhållandevis komplexa samband

Förhållandevis komplexa samband kännetecknas ibland av längre linjära sambandskedjor. Oftast har de karaktären av att ”a leder till b som leder till c”. Sambanden är i större utsträckning tydligt uttalade, och det krävs därför inte att läsaren själv binder ihop konstateranden för att sambanden ska framträda.

”I Norrlands inland är det ett kallt klimat med långa vinter, mycket snö och låga temperaturer. Sommaren är kort och de flesta odlingar har mycket svårt att växa. Därför är det svårt att försörja sig där och människor har valt att bosätta sig i andra delar av Sverige.”

Man kan som lärare leta efter nyckelord och fraser som indikerar tydligt uttalade sambandskedjor. I exemplet ovan använder eleven just en sådan fras för att koppla ihop förutsättningar för odling med försörjningsmöjligheter: *”därför är det svårt...”*.

Kännetecken på komplexa samband

Komplexa samband kännetecknas av långa linjära sambandskedjor som kan ha karaktären av att ”a leder till b som leder vidare till c och d”. Beskrivningen fördjupas ofta av mer detaljerade och konkretiserade samband, och det krävs därmed inte att man läser mellan raderna för att sambanden ska framträda. Nedan resonerar en elev om orsakerna till Ruhrområdets höga befolkningstäthet:

”Ruhrområdet är tätbefolkat på grund av att det finns stora floder där vilket är bra för både import och export. Ruhrområdet började växa när man hittade naturresurser och gjorde gruvor. Därför byggde man företag som skulle kunna ta vara på naturresurserna, och då behövdes folk för att företagen skulle kunna fungera. Och när familjerna flyttar dit så behöver man skolor, universitet, mataffärer och bättre kommunikationer. Då blir det ännu mer jobb och fler som flyttar dit.”

Utdraget beskriver relevanta samband i flera sammanhängande led: vattenvägar och andra naturresurser ger förutsättningar för företag inom handel och gruvnäring, vilket skapar arbetstillfällen och en växande efterfrågan på samhällsservice. Eleven beskriver också det icke-linjära sambandet att tillväxten av samhällsservice i sin tur skapar ännu fler arbetstillfällen och ytterligare bidrar till en ökad befolkning.

Begreppsanvändning

Kännetecken på en i huvudsak fungerande begreppsanvändning

En **i huvudsak** fungerande begreppsanvändning kännetecknas av att ämnesspecifika begrepp förekommer i relevanta sammanhang, men i mycket begränsad utsträckning. Sambandsbeskrivningarna har i stället ett mer vardagligt språkbruk. En **i huvudsak** fungerande begreppsanvändning kan också kännetecknas av att eleven använder begreppen med låg grad av precision. Det kan till exempel handla om att åtskillnaden mellan närliggande begrepp är oklar. I nedanstående utdrag ger eleven olika förklaringar till att Norrlands inland är glesbefolkat:

”Här finns mycket skog och få städer. Om det knappt finns några städer så finns det inte många affärer och det ligger väldigt långt ifrån varandra. Avståndet mellan grannar brukar ofta vara flera kilometer. Det finns få bilvägar och järnvägar så det är svårt att åka runt i detta område. Eftersom det bor så lite folk i området finns det även nästan inga jobb här utan de finns mest bland storstäderna. Det är också ett dåligt klimat, det är kallt året om.”

Eleven använder ett fåtal ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang, varav det tydligaste är klimat. Även i detta korta utdrag är det tydligt att det finns ämnesspecifika begrepp som eleven hade kunnat använda, till exempel kommunikationer, infrastruktur eller glesbefolkat.

Kännetecken på en relativt väl fungerande begreppsanvändning

En **relativt väl** fungerande begreppsanvändning kännetecknas av att eleven använder ämnesspecifika begrepp förhållandevis regelbundet i relevanta sammanhang. Oftast, men inte alltid, används begreppen med precision. Även i en **relativt väl** fungerande användning av begrepp måste det finnas utrymme för vissa oklarheter när eleven skiljer på närliggande begrepp.

”I Norrlands inland har man stora tillgångar till naturresurser/skogen. Men eftersom det inte finns så många fabriker som kan tillverka något av träden blir det ändå inte så stor tillgång av naturresursen. Istället fraktar man träden på floder ut mot kusten där fabriker finns. Då kan man frakta det på Östersjön, till andra länder som t.ex. Tyskland, Danmark och Polen.”

Eleven använder här flera ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang. Eleven skriver om naturresurser och kusten. I det här sammanhanget är det även befogat att bedöma att eleven använder ”skogen” som ett begrepp snarare än en term. I det resonemang som eleven för hade det även funnits utrymme att använda begrepp som råvara och export.

Kännetecken på en väl fungerande begreppsanvändning

En **väl** fungerande begreppsanvändning kännetecknas av att eleven använder flera ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang. Begreppen används också i regel med god precision. I exemplet nedan ger eleven olika sambandsförklaringar till varför Norrland är glesbefolkat:

”Det har aldrig historiskt funnits så mycket människor i Norrlands vilket påverkar. Därmed finns det inte så många stora städer med många skolor och andra servicefunktioner som kan ge jobb. Eftersom det finns rik natur och stora naturtillgångar, som skog och berg, kan man få jobb att arbeta med råvaror men inte med färdiga varor. Precis som jag skrev tillverkar man inte lika många färdiga varor långt ifrån marknaden, utan det är just gruvsdrift och skogsarbete som ger de flesta jobb i Norrland. I Norrlands inland finns det också en stor risk att en gruva läggs ner och då är det svårt att få nya arbeten. Trots att det är rik natur m.m. är det ett kallt klimat. Om klimatet är kallt är det inte lika bördig jord som söderut.”

Exempel på relevanta begrepp som används här är servicefunktioner, naturtillgångar, råvara, marknad, klimat och bördig jord. Att eleven använder begreppen på ett korrekt sätt i relevanta sammanhang gör att man kan dra slutsatsen att eleven använder begreppen med god precision. Eleven visar också prov på god förståelse av begreppet råvara då eleven kontrasterar det mot ”färdiga varor”, d.v.s. förädlade produkter.

4. Bedömning i årskurs 9

Det här kapitlet lyfter fram hur verksamma lärare har bedömt elevarbeten i ämnet geografi utifrån kunskapskraven för årskurs 9. I fokus står bedömning av elevernas resonemang om geografiska orsaker och konsekvenser, samt hur väl eleverna använder geografiska begrepp.

ATT FÖRA RESONEMANG

I det här kapitlet kommenteras en del av kunskapskraven som utgår från förmågan att *analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen* och förmågan att *utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen*.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9	Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9	Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9
Eleven har grundläggande kunskaper om samspelet mellan människa, samhälle och natur, och visar det genom att föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimat, vegetation och klimatförändringar i olika delar av världen. Eleven kan även använda geografiska begrepp på ett i huvudsak fungerande sätt.	Eleven har goda kunskaper om samspelet mellan människa, samhälle och natur, och visar det genom att föra utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimat, vegetation och klimatförändringar i olika delar av världen. Eleven kan även använda geografiska begrepp på ett relativt väl fungerande sätt.	Eleven har mycket goda kunskaper om samspelet mellan människa, samhälle och natur, och visar det genom att föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimat, vegetation och klimatförändringar i olika delar av världen. Eleven kan även använda geografiska begrepp på ett väl fungerande sätt.

Uppgifterna som ligger till grund för elevexemplen

Skolverket har i samarbete med en grupp lärare analyserat ett större antal elevarbeten, och utifrån dessa identifierat ett antal möjliga bedömningsaspekter. Till grund för elevernas arbeten finns några uppgifter som från lite olika utgångspunkter handlar om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimat och vegetation. Uppgifterna speglar formuleringarna i den utvalda delen av kunskapskraven ovan, och behandlar detta centrala innehåll i årskurs 7–9:

- *Jordens klimat- och vegetationszoner samt på vilka sätt klimatet påverkar människors levnadsvillkor.*
- *Hur jordens befolkning är fördelad över jordklotet samt orsaker till och konsekvenser av den ojämna befolkningsfördelningen. Migration och urbanisering och orsaker till och konsekvenser av detta.*

- *Centrala ord och begrepp som behövs för att kunna läsa, skriva och samtala om geografi.*
- *Samband mellan fattigdom, ohälsa och faktorer som befolkningstäthet, klimat och naturresurser.*

Bedömningsaspekter

Här beskrivs översiktligt ett antal möjliga bedömningsaspekter för kravdelen ovan. Det vill säga vad man som lärare kan titta på när man bedömer hur utvecklade och underbyggda resonemang eleven för och hur väl eleven använder sig av geografiska begrepp. I nästa avsnitt konkretiseras bedömningsaspekterna ytterligare i mötet med verkliga elevexempel.

De här aspekterna har lärarna sett som möjliga utgångspunkter i bedömningen:

- **Innehållets bredd**

Bedömningsaspekten innehållets bredd kan användas för att bedöma hur stor del av de orsaker och konsekvenser som är relevanta i sammanhanget, som eleven tar upp i resonemanget. Bedömningen tar också hänsyn till hur centrala dessa är.

- **Konkretisering**

Bedömningsaspekten konkretisering används för att bedöma i vilken mån eleven förtydligar sina resonemang med konkreta exempel, paralleller eller konsekvensbeskrivningar. När eleven konkretiserar sitt resonemang innebär det också att resonemanget förs i flera led. Inom den här bedömningsaspekten kan läraren ge erkännande åt den geografiska allmänbildning som behövs för att levandegöra de generella mönstren med belysande exempel från olika delar av jorden. Konkretiseringar av olika slag kan också ha stor betydelse för resonemangens underbyggnad. Genom att ge relevanta exempel från verkligheten ger eleverna en faktaunderbyggnad åt mer abstrakta resonemang.

- **Problematisering**

Problematisering handlar om i vilken mån eleverna resonerar i termer av ”å ena sidan ... å andra sidan”, vänder och vrider på resonemanget och växlar mellan olika perspektiv (till exempel mellan lokala och globala miljöproblem) – och när så är nödvändigt gör skillnad mellan dem. Problematisering kan också handla om att eleverna bemöter argument med relevanta invändningar och motargument. När eleven problematiserar innebär det också att resonemanget förs i flera led.

- **Begreppsanvändning**

Bedömningen gäller i vilken omfattning och med vilken precision eleven använder relevanta geografiska begrepp.

Skolverket vill betona att dessa aspekter inte ska betraktas som absoluta, utan är resultatet av en analys av de elevsvar som lärarna har haft tillgång till. I ett annat sammanhang kan andra aspekter vara mer relevanta.

Bedömningen av hur utvecklade och underbyggda resonemang eleven för utgår från dessa bedömningsaspekter. Men i en helhetsbedömning av elevens resonemang måste man väga samman de olika aspekterna och vikta dem mot varandra. Ett resone-

mang kan sammantaget bedömas vara **utvecklat** och **relativt väl** underbyggt genom att styrkan i någon av bedömningsaspekterna, till exempel innehållets bredd, uppväger att resonemanget är **enkelt** och **till viss del** underbyggt utifrån en annan aspekt, till exempel begreppsanvändning. Det här materialet säger ingenting om hur man kan eller bör göra sådana sammanvägningar. Det går heller inga vattentäta skott mellan aspekterna utan de tangerar ibland varandra, och en mening i en elevtext kan i enskilda fall bedömas utifrån fler bedömningsaspekter samtidigt.

Eleve exempel och kommentarer

I det här avsnittet kommenteras fyra bedömningsaspekter som konkretiserar den aktuella delen av kunskapskraven. Först behandlas olika nivåer inom bedömningsaspekten innehållets bredd. Därefter kommenteras på samma sätt de övriga bedömningsaspekterna. Utdrag ur autentiska elevexempel används för att illustrera de kännetecken som beskrivs.

Innehållets bredd

Bedömningsaspekten innehållets bredd kan användas för att bedöma hur stor del av de orsaker och konsekvenser som är relevanta i sammanhanget, som eleven tar upp i resonemanget. Bedömningen tar också hänsyn till hur centrala dessa är.

Kännetecken på enkla resonemang

De elevresonemang som lärarna bedömt är **enkla och till viss del** underbyggda kännetecknas ofta av att de tar upp få orsaker och konsekvenser. Här resonerar en elev om orsakerna till att en region i Sydafrika är tätbefolkad:

”Runt Johannesburg finns det mycket naturresurser så som guld, krom, järnmalm, uran och diamanter. Det är även bra jord så att man kan odla saker så som till exempel tobak och citrusfrukter. Om man vill transportera sakerna med båt kan man använda floderna som rinner ut i havet.”

Eleven identifierar några viktiga geografiska förutsättningar som tillgång till naturresurser, inklusive odlingsbar mark, och transportmöjligheter, men glömmer andra viktiga faktorer som till exempel klimatet (som ju i sin tur påverkar odlingsmöjligheterna). Förutom transporterna förklarar eleven befolkningskoncentrationen uteslutande utifrån primärnäringarna. På så sätt ger resonemanget ingen ledtråd till vad som gör att miljontals människor utanför jordbruket, gruvdriften och transportsektorn lever i regionen.

Enkla och till viss del underbyggda resonemang kan också utmärkas av att de tar upp flera orsaker och konsekvenser, men saknar de som är mest centrala för uppgiften. **Enkla och till viss del** underbyggda resonemang kan i stället ofta tillmäta mindre viktiga förklaringar en oproportionerligt stor betydelse. I några elevarbeten kunde lärarna till exempel se hur kriminalitet beskrivs som den mest grundläggande orsaken till Somalias relativt låga befolkningstäthet. Pirater framställs som en viktigare förklaring än klimatfaktorer som torka och ökenspridning. Ett annat vanligt exempel på perifera förklaringar är att resonera om klimatfaktorernas betydelse för befolknings-

tätheten utifrån att klimatet på en viss plats är behagligt för människor, snarare än att koppla klimatet till människors försörjningsmöjligheter.

Kännetecken på utvecklade och relativt väl utvecklade resonemang

De elevresonemang som lärarna bedömt är **utvecklade och relativt väl** underbyggda kännetecknas i allmänhet av att de tar upp flera av de orsaker eller konsekvenser som är relevanta utifrån uppgiften. Så här inleder en elev ett resonemang om orsakerna till migration:

”Det finns många orsaker till att folk flyttar omkring. Det finns både push och pulleffekter. Några exempel på pusheffekter är till exempel konflikter, naturkatastrofer, klimat och utbildning. Om det är krig i ett land vill de flesta i landet flytta därifrån. / ... / En annan pushfaktor är naturkatastrofer.”

Eleven identifierar här flera vanliga push-faktorer, som han eller hon också senare i texten förklarar och resonerar om. Samtidigt saknas några av de vanligaste orsakerna till att människor väljer att lämna sina hemländer: svårigheter att hitta arbete eller att man riskerar att utsättas för förtryck och förföljelse på grund av sin politiska, religiösa eller etniska tillhörighet.

Kännetecken på välutvecklade och väl underbyggda resonemang

I **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang tar eleverna upp merparten av de orsaker eller konsekvenser som är relevanta i sammanhanget och fokuserar på de som är mest centrala. I elevsvaret nedan för eleven ett resonemang om konsekvenser av den extremt snabba urbaniseringen i tredje världens megastäder. Där redogörs för centrala och påtagliga konsekvenser för individerna, samhället och miljön. Både positiva och negativa effekter förklaras. Ett urval av citat från detta resonemang kan utan vidare kommentarer illustrera den innehållsliga bredden:

”... därför uppstår det i utkanterna av många megastäder slumområden. Där lever invånarna i trångboddhet och i dåliga förutsättningar för ett bra liv. Vattentillgången är begränsad. Av den dåliga vatten- och mathanteringen är det lätt att få både magparasiter och vattenförgiftning. Det florerar diverse sjukdomar och epidemier.”

”När vissa människor förlorar på systemet vinner andra på det. Det finns handelsmän och industrimagnater som blir omåttligt rika på den konkurrens som råder om arbeten i städerna. De kan välja och vraka bland desperata människor, och i princip ge dem vilken lön som helst. Detta leder till klasskillnader i samhället.”

”När invånarna ökar i städerna gör detta att det krävs en större samhällsplanering och en större tillgång till samhällsservice. Ofta är det här det brister. Sjukhusen kan omöjligt ta emot alla miljoner sjuka människor, och om de kunde det skulle det inte finnas medicin till alla. Polisväsendet kan inte råda bot på den utbredda kriminaliteten. Det byggs inte vägar nog för att kunna transportera den växande befolkningens mängden, vilket leder till trafikchaos och köer (se bara på köerna i Peking eller Bombay).”

”Men samhället främjas också av megastäderna. / ... / I fabriker tillverkas det mycket olika varor, som det finns en efterfrågan på i utlandet. Handeln med utlandet förbättras därför, och i Västvärlden är vi så överrösta av produkterna från megastäderna att vi inte tänker på det. / ... / Den utvecklade handeln leder till större inkomster för landet. / ... / En större handel leder till större inkomster, vilket leder till ett högre BNP. Detta leder (förhoppningsvis) till ett större välstånd hos befolkningen, vilket kan leda till en förändring av samhället.”

”Dessutom är sopförbränningen ett problem i många megastäder. Det finns helt enkelt för mycket sopor. Den massiva sopmängden blir liggande i enorma högar i utkanten av städerna. I dessa sopor lever det människor, människor som använder soptipparna som sin arbetsplats (man kan samla på en viss sorts sopor och handla med) likväl som sin mataffär. Om ’vanliga’ medborgare riskerar att drabbas av sjukdomar kan man bara tänka sig hur det måste vara bland människorna på soptipparna.”

Exemplet ovan illustrerar en god innehållslig bredd genom att eleven beskriver så många relevanta konsekvenser av en snabb urbanisering. Exemplet nedan är valt för att det fokuserar på en av de mest centrala förklaringarna till att en region är tätt befolkad. **Välutvecklade och väl underbyggda resonemang** kännetecknas ofta av att de mest centrala förklaringarna sätts i centrum. När det gäller att förklara varför en region är tätt eller gles befolkad är det till exempel ofta nödvändigt att använda sig av historiska förklaringar, eftersom försörjningsmöjligheter förr i tiden i många fall påverkar befolkningstätheten även i nutid.

”De flesta stora städerna i världen är inte nya, utan de har funnits i många år. De ligger där de gör p.g.a. historiska skäl och orsaker. Man kan inte säga att de bara ligger där bara för att de byggdes där att för många år sedan. Det finns något i botten som gjorde att de första människorna byggde staden där. Det är aldrig så att man bara bygger en stad på ett ställe utan några som helst grunder för att bygga staden där. Det finns alltid något positivt med området. Kairo är en sådan stad som har funnits väldigt länge. Kairo ligger vid Nilens delta vilket innebär massa bördig jord som man kan odla på. Det är väldigt lätt att konstbevattna områden runt Nilen i och med den stora vattentillgången. Detta har varit väldigt värdefullt för människorna som har bott där.

De flesta stora städerna är byggda för att människor lätt kan få fram föda från området. Det var, och är, en väldigt viktig faktor för människor. Jordmänen spelar roll för hur mycket mat man kan få fram till folket, hur mycket som kan odlas. På platser i världen där det är bra jordmån bor det mycket människor som utnyttjar detta. Precis som i Kairo så finns det flera städer runt om i världen som ligger på sådana ställen där de har bra jordmån, vilket bidrar med föda till folket. Sådana städer har först uppkommit i Kina, Indien och Mellanöstern och sedan i andra delar av världen.

När städer uppkom förr i tiden så blev handelsstäderna de största. Många människor besökte dem och nästan lika många bosatte sig där och började jobba. Eftersom så många människor besökte staden så behövdes det många personer som var bosatta och

jobbade där. Så har det förblivit än idag. De stora handelsstäderna är väldigt tätbefolkade, såsom London. Det är väldigt tätbefolkat och eftersom så många människor besöker staden dagligen så behövs det många som arbetar även i den moderna tiden. Detta går bara uppåt och uppåt. Fler flyttar dit för att jobba, då behövs det fler jobb för att hantera alla dessa som flyttat dit och så fortsätter det så. Den har även blivit ekonomiskt centrum med stora banker, försäkringsbolag och andra institutioner.”

Eleven är tydlig i sitt resonemang med att man för att kunna förklara varför vissa platser är tät- eller glesbefolkade måste anlägga ett historiskt perspektiv. Resonemanget rymmer en historisk förklaring där stadens roll som regionalt och nationellt centrum har behållits och förstärkts, trots att grundvalarna för försörjningen har genomgått stora förändringar sedan staden en gång grundades.

Konkretisering

Bedömningsaspekten konkretisering används för att bedöma i vilken mån eleven förtydligar sina resonemang med konkreta exempel, paralleller eller konsekvensbeskrivningar. När eleven konkretiserar sitt resonemang innebär det också att resonemanget förs i flera led. Inom den här bedömningsaspekten kan läraren ge erkännande åt den geografiska allmänbildning som behövs för att levandegöra de generella mönstren med belysande exempel från olika delar av jorden. Konkretiseringar av olika slag kan slutligen ha stor betydelse för resonemangens underbyggnad. Genom att ge relevanta exempel från verkligheten ger eleverna en faktaunderbyggnad åt mer abstrakta resonemang.

Kännetecknen på enkla och till viss del underbyggda resonemang

Enkla och till viss del underbyggda resonemang präglas av att de innehåller ett fåtal relevanta konkretiseringar som förtydligar resonemanget. Resonemangen präglas i stället av att de är allmänt hållna. Enstaka konkretiseringar kan förekomma, men de bidrar sällan till att förtydliga resonemangen. I ett utdrag ur ett resonemang om konsekvenser av migration kommer eleven oombedd in på sina egna åsikter om invandring. Det är ett exempel på ett resonemang utan förtydligande konkretiseringar:

”Jag tycker att vi ska ta in folk som emigrerar men i en lagom mängd. Med det menar jag att vi inte kan ta in för många eftersom vi måste hålla ökningen på folk på en jämn nivå. Vi kanske inte kan ta in hur mycket folk som helst eftersom jag tror att varken samhället eller miljön kommer att klara av det. Vi skapar mycket jobb med naturresurser men det måste vara balans mellan jobben det skapar och de som immigrerar. Miljö kan också vara bostäder som det kan bli problem med. Det är svårt att hitta bostäder till alla som immigrerar. Det kan bli överbefolkat i billiga dåliga bostäder.”

Det ovanstående resonemanget är i huvudsak allmänt hållet. I resonemanget konkretiseras till exempel aldrig på vilket sätt samhället inte kommer klara av en större invandring. Det finns en ansats till konkretisering där eleven klargör att miljö avser bostadsbrist och trångboddhet. Det stannar dock vid en ansats som inte bidrar till att förtydliga resonemanget i någon större utsträckning.

Kännetecknen på utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

Utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang kännetecknas av att de innehåller några fungerande konkretiseringar som bidrar till att förtydliga resonemanget. Resonemangen är inte rakt igenom allmänt hållna utan innehåller exempel, paralleller eller konsekvensbeskrivningar som bidrar till att utveckla och underbygga resonemanget. Utdraget nedan, som är hämtat från ett resonemang om urbanisering i fattigare länder, får illustrera hur fungerande konkretiseringar kan se ut:

”För alla de människor som flyttar in från landsbygden innebär antagligen urbaniseringen en smärre tidsresa. De åker ifrån den (ofta) outvecklade och otillgängliga landsbygden till hypermoderna mångmiljonstäder med affärer, arbeten och sjukhus. I ett sådant samhälle kan det vara svårt att ta sig fram. Många som flyttar till städerna gör det för att de inte kan försörja sig på landsbygden. För att kunna försörja sig i staden tar de antagligen arbete på någon av alla de nyskapade industrierna (exakt samma sak hände i Europa under industrialismen).”

Dels konkretiserar eleven, på ett rimligt sätt, med hjälp av en liknelse den upplevelse människor som flyttar från landsbygden till stora städer i fattigare länder kan känna genom att beskriva det som en ”tidsresa”. Dels drar eleven en relevant parallell till industrialiseringsprocessen i Europa.

Kännetecknen på välutvecklade och väl underbyggda resonemang

Välutvecklade och väl underbyggda resonemang kännetecknas av att de ofta innehåller flera fungerande konkretiseringar som bidrar till att förtydliga resonemanget. Resonemangen innehåller välfunna exempel, paralleller eller konsekvensbeskrivningar som bidrar till att utveckla och underbygga resonemanget.

I ett utdrag från ett resonemang om arbetskraftsinvandring skriver en elev:

”I jobbfrågan är läget helt annorlunda [i jämförelse med flyktinginvandring]. Där efterfrågas de som flyttar för sina yrkeskunskapers skull. Till exempel så lockade Sverige till sig invandrare från alla världens hörn från 1950-talet och framåt. Eftersom Sveriges neutralitet under andra världskriget och rika malmproduktion svingat in landet i en högkonjunktur av sällan skådat like så skrek arbetsmarknaden efter arbetare. Och eftersom det inte fanns tillräckligt mycket folk i landet hämtade man folk utifrån.”

I utdraget ovan konkretiserar eleven genomgående sitt resonemang i flera led. Eleven exemplifierar en sådan här process med situationen i Sverige efter andra världskrigets slut.

Ytterligare ett exempel på att konkretisering kan vara ett effektivt sätt att få fram en poäng:

”Annars så kan moderniseringen av yrken så som av jordbruk driva arbetslösa till att söka jobb i städerna. Maskinerna har sedan 1800-talet både skapat och tagit över många jobb. Där det för 200 år sedan kanske krävdes 20 man krävs det idag 2 personer, en grävsopla och en tippbil.”

Problematisering

Problematisering handlar om i vilken mån eleverna resonerar i termer av ”å ena sidan ... å andra sidan”, vänder och vrider på resonemanget och växlar mellan olika perspektiv (till exempel mellan lokala och globala miljöproblem) – och när så är nödvändigt gör skillnad mellan dem. Problematisering kan också handla om att eleverna bemöter argument med relevanta invändningar och motargument. När eleven problematiserar innebär det också att resonemanget förs i flera led.

Kännetecknen på enkla och till viss del utvecklade resonemang

Enkla och till viss del underbyggda resonemang problematiserar i liten utsträckning jämfört med mer utvecklade resonemang. Det finns få eller inga perspektivbyten eller tendenser att vända och vrida på resonemanget. Så här resonerar en elev om urbaniserings konsekvenser utifrån individernas perspektiv:

”I storstäder bor det oftast många människor till skillnad från på landsbygden vilket gör att man får ett bättre socialt liv i storstaden och om du till exempel är sjuk o.s.v. kan det vara bättre att bo i en storstad där man kan få mer hjälp. Eftersom det är så glest på landsbygden kan det kännas ganska ensamt att bo själv och det kan bli jobbigt i framtiden.”

Resonemanget är naturligtvis giltigt för många människor, men det som saknas är den motvikt det skulle innebära om eleven också lyfte fram att livet på landsbygden ofta präglas av tätare och djupare relationer till grannar än vad som är vanligt i större städer och att det kan finnas en anonymitet i storstäder som för en del leder till ensamhet och isolering.

Enkla och till viss del underbyggda resonemang kännetecknas också ofta av brister när det gäller att göra skillnad mellan olika perspektiv, exempelvis lokalt och globalt. Exempelvis beskriver många elever ingen skillnad mellan lokala miljöproblem och miljöproblem som sprids över större områden. Denna brist på åtskillnad syns i flera resonemang som går ut på att urbaniseringen leder till mer bilåkande i städerna, vilket bidrar till att skynda på den globala uppvärmningen. Det eleverna tappar bort i sådana resonemang är att växthusgaser påverkar klimatet oavsett var de släpps ut, och att människorna som flyttar till staden i många fall körde mer bil när de bodde på landsbygden.

Kännetecknen på utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang

Utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang känns ofta igen på att de i viss mån problematiserar innehållet genom att vända och vrida på resonemangen och belysa frågeställningar ur några olika perspektiv. **Utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang lyckas också ofta bättre med att göra åtskillnad mellan till exempel lokalt och globalt än enklare resonemang. Nedan resonerar en elev om hur miljön påverkas av urbaniseringen:

”Mer miljöförstöring. Om befolkningen växer kommer det att åkas mer helt enkelt. Det är samma sak för ett land eller en stad. En sak som kan vara bra för miljön med städer är kollektivtrafiken som är mer effektiv i städerna än på landsbygden. Det är

fler bussar och tåg som är fulla med människor än på landsbygden eftersom det inte bor lika många där.”

Eleven beskriver här förtjänstfullt miljökonsekvenser av urbaniseringen ur olika perspektiv. Även om det inte är uttalat att eleven skiljer mellan lokala luftföroreningar och den globala uppvärmningen (som ju ökar oberoende av var någonstans växthusgaserna släpps ut) är det tydligt att eleven ser att urbaniseringen har både nackdelar och fördelar kopplat till miljökonsekvenserna av persontransporter.

Ett annat exempel kommer från ett elevresonemang om konsekvenser av att det ofta är unga och resursstarka människor som emigrerar:

”De unga och starka människorna som vill skapa sig en bättre framtid väljer då att migrera till ett annat land, ett land där det finns möjlighet till utbildning och arbete. Nackdelen för landet de emigrerar från är att det är just de unga och starka människorna som kommer att flytta. De människorna som är landets framtid, de människorna som skall försörja de människor som gått i pension. Å andra sidan kan emigration vara till landets fördel. Är den åldermässiga befolkningsstrukturen ojämn / ... / så kan det vara bra att människor emigrerar. De kan göra så att landets åldermässiga befolkningsstruktur blir allt mer stabil och jämn.”

I resonemanget pekas gruppen unga och arbetsföra ut som särskilt benägen att flytta till andra länder. Därmed kan eleven komma åt konsekvenser av migration som inte skulle gå att få fram om man inte gjorde den distinktionen, nämligen att det land som de unga människorna flyttar från kan få brist på arbetskraft för att försörja en åldrande befolkning. Eleven byter sedan perspektiv och lyfter fram att länder som har en snabbt växande befolkning med en stor andel människor som tillhör gruppen ”unga och starka” inte behöver förlora så mycket på emigrationen.

Kännetecken på välutvecklade och väl underbyggda resonemang

Välutvecklade och väl underbyggda resonemang problematiserar i stor utsträckning jämfört med mindre utvecklade resonemang. Det finns flera perspektivbyten och tendenser att vända och vrida på resonemanget. Ett tydligt exempel på detta kommer från ett resonemang där eleven utvecklar vilka effekter, både positiva och negativa, som följer i spåren av storstadslivets anonymitet. Eleven växlar också mellan individ- och samhällsperspektiv:

”För andra innebär megastäderna en möjlighet att gömma sig. Man kan starta ett helt nytt liv. Alla bekanta från ens tidigare liv kommer omöjligt kunna leta bland tiotals miljoner människor. Detta har å ena sidan lett till att kastsystemet, som bygger på en småstadsmentalitet, har luckrats upp i Indien. Å andra sidan har den undre världen fått betydligt större spelrum.”

Ett annat exempel är när samma elev lyckas bringa reda i det till synes motsägelsefulla förhållandet att snabbt växande storstäder i fattiga länder, trots stora problem med sanitet och infrastruktur, ändå ger många människor bättre tillgång till exempelvis vattenrening och kollektivtrafik än vad landsbygden kan erbjuda:

”Precis som infrastrukturen och kollektivtrafiken förbättras, förbättras också reningen. Det är lättare för samhället att få en fungerande avloppsrening och vattentillförsel i de tätbefolkade megastäderna än om invånarna skulle varit utspridda i småbyar. Trots det har många megastäder stora problem när det kommer till just rening och sophantering.”

Begreppsanvändning

Bedömningen gäller i vilken omfattning och med vilken precision eleven använder relevanta geografiska begrepp.

Kännetecken på en i huvudsak fungerande begreppsanvändning

En **i huvudsak** fungerande begreppsanvändning kännetecknas i stor utsträckning av ett vardagsspråk. Eleven använder ämnesspecifika begrepp, men i liten omfattning och ibland med en lägre grad av precision.

Ett exempel på ett resonemang med en **i huvudsak** fungerande begreppsanvändning kan se ut så här:

”I alla tider så har människor flyttat omkring. Det kan finnas olika anledningar till att man flyttar, både tvång och frivilligt. Några frivilliga anledningar till flytt är: jobb, i landet du kom ifrån fanns det kanske dåligt med sysselsättning eller dåliga arbetsvillkor, och då kan man flytta till ett annat land för att få ett bättre jobb.”

Eleven använder begrepp som sysselsättning och arbetsvillkor, men huvudintrycket är att elevens resonemang präglas av ett vardagligt språk. Begreppen push- och pull-faktorer saknas och orden tvång och frivillighet är inga fullgoda ersättare. Man kan också sakna begreppet migration eller olika varianter av det.

Kännetecken på en relativt väl fungerande begreppsanvändning

I en **relativt väl** fungerande begreppsanvändning används ett ämnesspecifikt språk i högre utsträckning. Eleven använder relativt många ämnesspecifika begrepp med god precision och i relevanta sammanhang. Så här resonerar en elev om anledningen till den låga befolkningstätheten i Sibirien:

”Sibirien som ligger i Ryssland har väldigt låg befolkningstäthet. Det beror på många olika orsaker bl.a. det kalla klimatet. I stora delar av Sibirien är det permafrost vilket betyder att marken är fryst året om. Vintrarna är kalla och långa medan somrarna är alldeles för korta för att hinna tina upp marken. Eftersom marken är fryst p.g.a. det kalla klimatet är det svårt att odla och det är dyrt att gräva upp och använda de naturresurser som finns i marken. Därför är det svårt att bygga upp stora industrier och städer där många kan få arbete och vill leva. Få människor vill bo där permanent därför att det är svårt att försörja sig och överleva de kalla vintrarna.”

Eleven använder flera ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang, till exempel befolkningstäthet, klimat, permafrost, naturresurser och industrier. Samtidigt hade det också funnits utrymme i resonemanget för att använda begreppet inlands klimat i samband med det eleven skriver om de långa kalla vintrarna.

Kännetecknen på en väl fungerande begreppsanvändning

En väl fungerande begreppsanvändning kännetecknas nästan genomgående av att eleven använder ett ämnesspecifikt språk. Eleven använder många ämnesspecifika begrepp i relevanta sammanhang, dessutom gör eleven ofta en klar åtskillnad mellan närliggande begrepp. Betydelsen av begreppen framgår tydligt i resonemanget (det behöver dock inte betyda att begreppen förklaras löpande i resonemanget).

I utdraget nedan resonerar en elev om konsekvenserna av att unga människor lämnar ett land:

”Om unga då flyttar som många gör t.ex. till Norge kan det leda till en braindrain om många unga med en ny bra utbildning flyttar som därefter kan leda till en sämre åldersmässig befolkningsstruktur för att de unga starka försvinner vilket leder till att äldre får jobba mer och betala mer skatt för att slutligen de gamla ska få en hyfsad pension. Det drabbar både individen med högre skatt men även samhället som kan behöva ge mer bidrag och service till de personer som blir äldre inklusive de som inte har jobb av någon annan anledning. Så det blir som en dubbel kostnad för staten som annars kunde lägga ut pengarna på annat. Först utbildningskostnad som försvinner sedan dyrare med äldre befolkning.”

Resonemanget innehåller ett flertal ämnesspecifika begrepp som används i relevanta sammanhang, till exempel braindrain, befolkningsstruktur, skatt, pension, individ, samhälle, bidrag och service.

5. Avslutningsord

Det här materialet har lyft fram hur lärare kan tolka och förstå kunskapskraven genom att analysera olika aspekter av dem. Detta är ett arbete som lärare utför både systematiskt och intuitivt när de gör bedömningar av elevers kunskaper.

Det kommer aldrig att vara möjligt att en gång för alla slå fast exakt vilka kunskaper eller prestationer som krävs för att motsvara ett specifikt värdeord. Vad innebär det egentligen att ha ”mycket goda kunskaper” om något? Det skulle kräva en beskrivning av alla upptänkliga situationer som kan uppstå, och likaså en beskrivning av alla möjliga elevprestationer för att entydigt kunna besvara den frågan.

Vad man däremot kan göra är att försöka ringa in vilka bedömningsaspekter som man kan utgå från i bedömningen. I detta arbete är samtal kollegor emellan centralt. När lärare gör systematiska analyser av kunskapskraven och därefter diskuterar dem inom professionen blir det möjligt att utveckla en större samsyn och ett gemensamt språk för att beskriva kunskapsnivåer och prestationer.

Det är inte ett arbete som kan utföras centralt för att därefter överlämnas till de verksamma lärarna. Skolverket utfärdar kunskapskraven och erbjuder därefter olika slags stöd för att arbeta vidare med dem. Men det är lärarna som gör bedömningarna i praktiken. Deras kunskap om styrdokumentet, eleverna och undervisningens faktiska innehåll är det som ytterst kan göra bedömningen säker och rättvis.

Skolverket

www.skolverket.se